

розпочинається із носія переживання, то і вся подальша подія постає як похідна від його внутрішнього стану.

Наша наукова розвідка констатує, що препозиція дативного ключового компонента поширювача постає не лише як формально синтаксичний варіант, а як семантико-функційна стратегія. Вона актуалізує значення адресованості, виокремлює соціально чи психологічно значущого учасника предикативної ситуації й формує специфічний тип реченнєвої динаміки, у якому ключовий компонент у дативному вираженні стає центральним організатором смислової перспективи речення.

Література:

1. Воробець О. Д. Поширювачі семантичної моделі речення через призму теорії словесності О. О. Потебні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія*. Харків, 2016. Вип. 74. С. 51–55.
2. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови : монографія. К. : Наукова думка, 1987. 232 с.
3. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці, 2011. 672 с.
4. Fillmore Ch. The Case for Case. *Grammatical Relations, Syntax and Semantics*. 1969. Vol. 8. P. 59–81.
5. Корпус української мови. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx> (дата звернення: 12.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-2>

Божук А. О.

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри мовної підготовки

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

ЛІНГВОЦИД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЕРИТОРІЇ АР КРИМ І МІСТА СЕВАСТОПОЛЯ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (2014–2025 РР.)

Після окупації АР Крим і міста Севастополя у 2014 році РФ розпочала політику з применшення присутності в цих регіонах етнічних українців, які становлять другу за чисельністю громаду. Якщо за результатами Всеукраїнського перепису 2001 року в обох регіонах

мешкали 576,8 тис. громадян, що ідентифікували себе як українці (24,4% населення), то в березні 2015 року російські окупанти оприлюднили «попередні результати перепису населення» в Криму від 2014 року, за якими на півострові було нараховано 344,5 тис. українців (16% населення), тобто на 40% або на 232 тис. осіб менше за показник 2001 року. Таким чином частка етнічних українців у населенні Криму нібито катастрофічно зменшилася за 13 років, з 24,4% до 15,7% від загальної чисельності.

Крім цього, якщо перепис 2001 року виявив у Криму 10% населення, для яких українська мова є рідною, то у 2014 році цей показник нібито склав 3,3%. Наступний «перепис населення», що відбувся в Криму восени 2021 року в умовах окупації, «виявив» на півострові вже 8,2% осіб, що ідентифікують себе як українці (для цього в реєстрі було прописано назву етногрупи – «Українці (козаки з мовою українською, малороси, російські українці)»). Ця ситуація стала наслідком політики держави-окупанта щодо витіснення всього українського, в першу чергу мови, що наражає українську спільноту Криму на реальну загрозу асиміляції та знищення її не лише громадянської, а й етнічної ідентичності [1, с. 434–435]. Разом з тим кримські колаборанти заявляють, що українці Криму змінюють самоідентифікацію з «ідеологічних міркувань на тлі геополітичних процесів у світі та в Україні».

27 травня 2025 року в Києві за участі представників української громадськості і державних органів влади України було проведено презентацію дослідження на тему «Українська мова в освіті тимчасово окупованого Криму: від забуття до дискримінації», підготованого за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» громадською організацією «Кримський центр ділового та культурного співробітництва "Український дім"» у рамках реалізації ініціативи «Право на освіту в контексті окупованого Криму» [2]. В попередні роки автор цих рядків був долучений до моніторингу та збору інформації для зазначеного дослідження.

Серед іншого, у вказаній праці зазначається, що держава-окупант застосовує на ТОТ АР Крим і Севастополя щодо української мови комплексну політику, яка визначається як лінгвоцид. Зокрема, наводяться висловлювання тогочасного Уповноваженого з захисту державної мови Тараса Кременя про те, що окупаційна «влада» регіону перетворила процес знищення на його теренах української мови на системну політику, яка передбачає використання широкого спектру репресивних інструментів. Разом з тим наголошується, що Секретаріат Уповноваженого з захисту державної мови документував факти лінгвоциду на ТОТ АР Крим і Севастополя, в тому числі знищення

інфраструктури україномовної освіти, а також фактичну заборону здобуття освіти рідною мовою [3, с. 4–5].

На початок 2014 року нараховувалося 7 шкіл з українською мовою викладання в АР Крим та 1 – в Севастополі (сумарно 2215 учнів, 103 класи), і ще 142 школи пропонували навчання українською та російською мовами; в них українською навчалися 8536 учнів у 602 класах. 31 ЗОШ проводила навчання трьома мовами – українською, російською та кримськотатарською: в них українською навчалися 1847 учнів у 132 класах. Крім цього, в Севастополі налічувалося 10 шкіл з українською та російською мовами навчання, де українською навчалися 994 учні. З моменту російської окупації Кримського півострова зі структури навчальних планів і предметів регіональних освітніх закладів було виключено історію України, українську мову та літературу.

Після російської окупації, у 2014–2015 навчальному році середньою освітою українською мовою було охоплено 1990 учнів кримських шкіл у 142 класах (1,1% від загальної кількості учнів; до окупації цей показник становив 8,2%). Протягом першого року окупації 85% учнів, які навчалися в україномовних класах, були переведені до російськомовних. Вивчення української мови як предмета в деяких школах тривало, проте обсяги навчальних годин постійно скорочувалися. У 2017 році на ТОТ АР Крим освіту українською мовою здобувала 371 дитина (0,1% від загальної кількості учнів у регіоні); за даними «міністерства освіти республіки Крим», у передмісті Феодосії залишалася єдина в регіоні школа з українською мовою навчання, де освіту українською мовою здобували 132 учні у 9 класах [3, с. 21–23].

Незважаючи на те, що окупанти оголосили українську мову однією з «державних» на ТОТ АР Крим, вона вже понад десятиліття методично витісняється з публічного простору й інформаційного поля: фактично було створено умови, за яких не лише здобуття освіти українською мовою, а й користування нею в побуті, як мовою спілкування, стало неможливим. Після повномасштабного вторгнення РФ до України, кампанія з деукраїнізації на ТОТ АР Крим і Севастополя набула нових масштабів. Українська ідентичність і її прояви фактично стали об'єктом кримінального переслідування: відтак нові покоління зростають в умовах, де українська мова ідентифікується вже не як «чужа», а як «ворожа».

У 2022/2023 навчальному році «влада» ТОТ АР Крим звітувала про функціонування однієї ЗОШ з українською мовою навчання (9 класів, 182 учні), а також про клас з українською мовою навчання для 15 учнів у «Сімферопольській академічній гімназії» (до окупації – НВК

«Українська школа-гімназія» №9 з українською мовою навчання). На цей період на ТОВ АР Крим українською мовою навчалися 197 (0,1%) учнів; ще 3486 осіб вивчали українську мову як шкільний предмет або факультатив. На початку 2024/2025 навчального року цей показник став ще меншим – 164 (0,07%) учні; крім цього, в організаціях дошкільної освіти окупованого регіону українською мовою навчалися лише 24 дитини (0,03%) [3, с. 24–25].

18 червня 2025 року міністерство просвіти РФ видало наказ № 467 «Про внесення змін до деяких наказів міністерства освіти і науки РФ та міністерства просвіти РФ, які стосуються федеральних державних освітніх стандартів початкової загальної та основної загальної освіти», який набув чинності з 1 вересня 2025 року. Згідно з цим наказом, зміни до російських освітніх програм на рівнях загальної освіти було внесено в частині виключення української мови. У пояснювальній записці було зазначено, що федеральна робоча програма з навчальної дисципліни «Рідна (українська) мова» втрачає чинність через «зміни геополітичної ситуації у світі». Російська пропаганда назвала цю ініціативу «практичною відповіддю на запит суспільства та фактичну тенденцію» з огляду на буцімто «відсутність попиту на українську мову» не лише в РФ, а й на окупованих нею територіях України.

26 червня 2025 року це ж відомство видало наказ № 495 «Про затвердження федерального переліку підручників, допущених до використання при реалізації організаціями, які мають державну акредитацію освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти і здійснюють освітню діяльність, та встановлення граничного терміну використання виключених підручників і розроблених у комплекті з ними навчальних посібників»: до зазначеного переліку не було включено жодного підручника чи посібника з вивчення української мови.

Попри те, що в міністерстві просвіти РФ запевняють у збереженні можливості вивчення української мови в рамках факультативів / поза-урочної діяльності, чинні рішення цього відомства держави-окупанта дають підстави говорити про те, що на початку 2025/2026 навчального року школярі ТОВ АР Крим остаточно втратили можливість вивчення української мови. Вкрай загрозливе становище гуманітарної політики РФ на ТОВ АР Крим і Севастополя створює додаткові ризики реінтеграції дітей та молоді з цих регіонів, і держава Україна має бути готовою до пошуку та напрацювання відповідних рішень.

Література:

1. Краснодарська І., Іванець А. Українська громада в окупованому Криму: дискримінаційна політика Росії, загроза асиміляції та спротив

окупантам. *Формування модерної національної свідомості українців Криму: тенденції, перспективи та асиміляційні загрози (кінець XIX – початок XXI ст.)* / упорядник і науковий редактор д. і. н. П. П. Гай-Нижник. Київ : Саміт-книга, 2024. 544 с.

2. Українська мова в освіті тимчасово окупованого Криму: від забуття до дискримінації. Презентація дослідження. *Голос Криму*. 28.05.2025. Режим доступу: <https://voicecrimea.com.ua/uk/news/post/dc6a57f0-b6ab-4570-84e3-44b2ff9306ee/>

3. Тищенко Ю., Щекун А., Мірошніченко В. Українська мова в освіті тимчасово окупованого Криму: від забуття до дискримінації. Київ: ТОВ «Видавничий дім "АртЕк"», 2025. 56 с. Режим доступу: https://www.voicecrimea.com.ua/wp-content/uploads/2025/DoslDzhenna_ukr_versa.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-3>

Волошинова М. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської та романо-германської філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ЛЕКСИКА КАЛЕНДАРНИХ СВЯТ УКРАЇНЦІВ

Святкова календарно-звичаєва обрядовість – історичний, соціокультурний феномен кожного народу, невід'ємний і важливий компонент його етнічної культури. Це колективна творчість, що формувалася впродовж віків, увібравши головні ознаки соціально-економічного, політичного, релігійного життя народу [6, с. 5].

Лексика календарної обрядовості ставала об'єктом наукових студій Л. Осташ [5], Н. Герасим [2], Е. Гоци [3], Н. Стішової [6], Наталії та Назара Хібеби [7] та багатьох інших. Дослідники розглядають номінації народного календаря і в етнографічному, і в лінгвістичному аспектах, на матеріалі української літературної мови і територіальних діалектів. Це дає можливість зафіксувати давні традиції, відстежити їхню трансформацію, отже, створити уявлення про духовну культуру минувшини й сьогодення.

Використовуючи фактичний матеріал, зібраний у різних діалектних зонах України (паспортизацію наведено наприкінці діалектних текстів), проаналізуємо номінацію деяких календарних свят зимового й весняного циклів.